

Görüş / Opinion

**5996 Sayılı Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu:
Uygulanmak İçin Mi, Oyalanmak İçin Mi?**

Ramazan Gökçe

Pamukkale Üniversitesi, Mühendislik Fakültesi, Gıda Mühendisliği Bölümü, Kınıklı, Denizli
E-posta: rgokce@pau.edu.tr

Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nın uzunca bir süredir üzerinde çalıştığı Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu nihayet 13 Haziran 2010'da Resmi Gazete'de yayınlandı. Bazı maddeleri yayınlanmayı müteakip uygulamaya konulan kanunun tamamı 13 Aralık 2010'da uygulanmaya başlanacak. Ancak kanun hakkında özellikle ilgili meslek örgütlerinin ciddi eleştirileri var. Bu eleştirilerin temelinde diğer yasal düzenlemelerde olduğu gibi yine meslek kuruluşlarının görüş ve düşüncelerine yeterince yer verilmediği ve bu nedenle de kanunun daha doğuştan eksik olduğu şeklinde düşünceler bulunmaktadır. Bakanlık cephesinde; Türkiye'nin Avrupa Birliği ile entegrasyonu açısından önünü açan, meslek örgütleri açısından ise denetimsizliğe ve karmaşaya yol açtığı ifade edilen bu kanunu konu ile ilgili daha önceki düzenlemeleri de göz önünde bulundurarak bir başka bakış açısıyla değerlendirmek istedim.

Kanun 9 kısımda 51 maddeden oluşmaktadır. 1. kısımda **Genel Hükümler**, 2. kısımda **Hayvan Sağlığı, Hayvan Refahı, Zootekni** ile ilgili hükümler, 3. kısımda **Veteriner Sağlık Ürünleri**, 4. kısımda **Bitki Sağlığı** ile hükümler ele alınmıştır. **Gıda ve Yem** 5. kısımda, **Hijyen** 6. kısımda, **Resmi Kontroller** 7. kısımda, **Cezai İşlemler** 8. kısımda ve 9. kısımda da **Çeşitli Hükümler**'e yer verilmiştir. İçerikten de anlaşılacağı üzere kanun temelde 5 ayrı kanunun (3285 Sayılı Hayvan Sağlığı ve Zabıtası Kanunu, 4631 Sayılı Hayvan Islahı Kanunu, 6968 sayılı Zirai Mücadele ve Zirai Karantina Kanunu, 1734 sayılı Yem Kanunu ve 5179 sayılı Gıda Kanunu) bir araya getirilmesi ile oluşturulmuştur. Dolayısıyla kanun; "özel tıbbi amaçlı diyet gıdalar"dan "pedigriye", "veteriner tıbbi ürünler"den "dikim amaçlı bitki"ye kadar çok geniş bir alana hitab etmektedir. Bu görüntüsü ile 1930 yılında yayınlanan ve bazı maddeleri halen geçerli olan Umumi Hıfzısıhha Kanunu'nu andırmaktadır. 06.05.1930 tarih ve 1489 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe giren ve 1995 yılında yayınlanan 560 Sayılı Gıdaların Üretimi, Tüketimi ve Denetlenmesine Dair Kanun Hükmünde Kararname'ye kadar gıda alanındaki düzenlemelerin de kaynağı olan bu kanun genel hükümler içerdiği ve gıda alanında esaslı bir düzenleme öngörmediği için hep eleştiri konusu olmuştur. Şimdi gelinen noktada insan ihtiyaçları daha da detaylı düzenlemeleri gerektiren

Umumi Hıfzısıhha Kanunu benzeri bir düzenleme, bu andaki beklentileri asla karşılamayacaktır. Nitekim ilgili meslek örgütlerinin kanunun görüşüldüğü süreçteki eleştirileri daha çok bu yönlerde olmuş fakat tasarımı hazırlayanlar bunu ciddi anlamda değerlendirmemişlerdir.

Kanunun gıda ile ilgili olan 1., 5., 6., 7., 8. ve 9. kısımlarında 5179 Sayılı Kanun'a göre yeni düzenleme öngören veya mevcut düzenlemeleri kaldıran uygulamaları kısaca şu şekilde özetlenebilir:

1. Birinci Kısım, Genel Hükümler, 1. Bölüm "Amaç, Kapsam, Tanımlamalar"da daha önceki düzenlemelerde yer alan "Sorumlu yönetici" tanımı bu düzenlemede yer almamıştır. Dolayısıyla gıda üretimindeki bütün yetki (hatta kendi kendini değerlendirme yetkisi de - Madde 22-2) gıda işletmecisine verilmiştir. Bundan dolayı 5. Kısım 1. Bölüm Sorumluluklar Madde 22-7'de; "Ek 1'de belirlenen gıda ve yem işletmeleri için türüne göre konu ile ilgili lisans eğitimi almış en az bir personel çalıştırmak zorundadır." hükmüne rağmen bu personelin işletmedeki görev tanımı yapılmamıştır. Kanunda görev öngörülen Veteriner Hekimler için görev tanımlamaları yapılmış olmasına rağmen diğer meslekler için herhangi bir görev tanımının yapılmamış olması onların işletmede her türlü işte çalıştırılması sonucunu doğurabilecektir. Bu ise meslek örgütlerinin ve hiçbir meslek mensubunun kabul etmeyeceği bir durumdur.
2. 5179 Sayılı Kanun'da idari para cezaları o yerin en büyük mülki amiri tarafından veriliyorken (Madde 30), yeni düzenlemede idari para cezalarının onay makamı Tarım İl Müdürlükleri olmuştur (Madde 42-2). Hatta İl Müdürlüklerinin bu yetkilerini yazılı olarak ilçe müdürlüklerine devretmesi de mümkündür. Ancak unutulmamalıdır ki cezai müeyyide uygulayan ile uygulanan arasındaki mesafe kıaldıkça ya o cezanın uygulanma şansı azalır, ya da uygulandığı takdirde kişiler arasında husumet duygularının oluşmasına sebep olur.
3. 5996 Sayılı Kanun'un 31. Madde 10. Fıkrası'nda Bakanlığın asli ve sürekli görevler hariç uygun

göreceği görev ve yetkiler için kamu kurum ve kuruluşları, meslek kuruluşları, gerçek kişiler, özel hukuk tüzel kişileri, birlikler, kooperatifler, vakıf ve üniversiteler ile işbirliği yapabileceği vurgulanmaktadır. Bu hüküm ile inşaat endüstrisindeki “Yeminli Yapı Denetim Şirketleri” gibi bir yapının gıda denetimine de getirilebileceği öngörülebilir. Ancak denetim genelde nihai ürün üzerinde yapılan bir faaliyettir ve sonucu “olumlu” veya “olumsuz” şeklinde ifade edilir. Oysa ülkemiz gıda endüstrisinin denetimden önce doğru bir şekilde yönetilmeye ve yönlendirilmeye ihtiyacı vardır. Ortaya koydukları performansları tartışmalı olmasına rağmen daha önceki düzenlemelerde işletmenin üretim faaliyetlerinden işveren ile birlikte sorumlu olan sorumlu yöneticilerin bu açıdan bir yönetim ve yönlendirme odağı olma ihtimali var iken, bunun yerine özel denetim mekanizması ile gıda ve yem endüstrisini daha iyi bir konuma getirmek pek de olası görülmemektedir. Ayrıca kanunun Cezaî Hükümler bölümü 41. Madde f Bendinde Bakanlığın yetki devrettiği kurum ve kuruluşların Bakanlıkça verilen görevi yürütememesi veya belirlenen şartlara aykırı biçimde kullandığının tespiti halinde herhangi bir ceza öngörmeyip sadece görev yetkisinin iptal edilecek olması bu alanda ciddi suistimallerin yaşanmasına sebep olabilecek bir durumdur. Konu ile ilgili olarak çıkartılacak yönetmelikte yetki devri ve yetki devredilecek kurum ve kuruluşların durumları titizlikle ele alınmalıdır.

4. Kanunun 5. Kısım 22. Madde 2. Fıkrası'nda “Gıda ve yem işletmecisi ürettiği, işlediği, ithal ettiği, satışını ve dağıtımını yaptığı bir ürünün gıda ve yem güvenilirliği şartlarına uymadığını değerlendirmesi veya buna ilişkin makul gerekçelerinin olması durumunda, söz konusu ürünü kendi kontrolünden çıktığı aşamadan başlamak üzere, toplanması için gerekli işlemleri derhal başlatmak ve konu ile ilgili bakanlığı bilgilendirmek zorundadır.” denilmek suretiyle işletmecinin kendi kendini değerlendirilmesi ve bunu bakanlığa bildirmesi öngörülmektedir. “Yoğurdum ekşi diyen olmaz” atasözünde de belirtildiği gibi ülkemizde hangi gıda veya yem işletmecisi kendi kendini objektif ölçülerde değerlendirebilecek ve bunun sonunda kendisini bakanlığa bildirebilecektir? Daha önceki dönemlerde sorumlu yöneticiler vasıtasıyla dahi sağlıklı yapılamayan bu değerlendirme ve raporlama işleminin şimdi hem de işletme sahipleri tarafından nasıl yapılacağı ciddi bir soru işaretidir.
5. 5179 Sayılı Kanun'da “Bağışlanan veya üretim fazlası sağlığa uygun her türlü gıdayı tedarik eden, uygun şartlarda depolayan ve bu ürünleri doğrudan veya değişik yardım kuruluşları vasıtasıyla fakirlere ve doğal afetlerden etkilenenlere ulaştıran kar amacı gütmeyen organizasyon” olarak tanımlanan Gıda Bankası ve Ulusal Gıda Meclisi yapılanmaları 5996 Sayılı Kanun'da yer almamıştır. Burada her iki yapılanmanın da 2004-2010 döneminde sağlıklı yürütülemediğinin kanuna alınmaması etkili olduğu söylenebilir. Aslında gıda alanında daha fazla kurumun görüşlerinin alınması ve ortak akıl ile

hareket edilmesi açısından Ulusal Gıda Meclisinin kanunda yer alması ve bu mekanizmanın aktif olarak çalıştırılması konu ile ilgili düzenlemelerde daha az hata yapmak adına oldukça isabetli olabilirdi.

6. 5179 Sayılı Kanun'da sular ile ilgili yönetmeliğin hazırlanması ve uygulanması Sağlık Bakanlığı'na verilmiş iken bu kanunla sular hakkındaki yönetmelik çalışması yapma ve denetim yetkisi Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'na bırakılmıştır. Böylece gıda tanımına giren her şeyde tek yetkili bakanlık Tarım ve Köyişleri Bakanlığı olarak belirlenmiştir. Bütün düzenlemelerin ve denetimlerin tek elden yürütülmesi tabii ki doğru olmuştur.
7. 5179 Sayılı Kanun müstakilen bir Gıda Kanunu olarak toplam 41 maddeden oluşurken 5996 Sayılı Kanun 4 temel konuda hükümler içeriyor olmasına rağmen 51 maddeden oluşmaktadır. Kanunların konu ile ilgili temel düzenlemeler olduğu, burada her şeyden bahsedilemeyeceği tabii ki bilinen bir gerçektir. Ancak kanunda hüküm bulunmayan konularda yönetmelik yapılamayacağını da unutulmamak gereklidir. Nitekim 5996 Sayılı Kanun'a dayanılarak çıkartılması gereken yönetmelik sayısı 31'dir. Bunlardan gıda ve yem ile dolaylı veya doğrudan ilgili olanı ise ancak 13 tanedir. 5179 Sayılı Gıda Kanunu'nda ise toplam 21 ayrı yönetmeliğin yayınlanması öngörülmekte idi.

Bütün bu incelemeler sonunda 5996 Sayılı Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu'nun özellikle gıda alanında yaşanan sorunların çözümüne yönelik ciddi katkılar sağladığı söylenemez. Oysa ülkemiz insanının her açıdan daha kaliteli gıdalarla daha sağlıklı beslenmesini ve kaliteli gıda hammaddelerimizin daha iyi değerlendirilmesini sağlamaya yönelik bir düzenlemeye her zaman olduğundan daha fazla ihtiyacımız bulunmaktadır. Bundan 25-30 yıl öncesine kadar canlı hayvan ihracatçısı bir ülke olmamıza rağmen, bugün dünyanın dört bir yanından canlı hayvan ve et ithal etme çabalarımız bu konudaki vahim tabloyu ifade etmesi açısından son derece önemlidir. Artık insanlarımız bırakınız gıdanın kalitesine ulaşmayı, her ne şekilde olursa olsun gıdaya ulaşabilmeyi kendileri için bir şans saymaktadırlar. Bugün içinde et olmadığı halde “et ürünü” adıyla satılan, yine aynı şekilde üretiminde kullanılmaması gereken maddelerle üretilip sıradan beyaz peynirler fiyatına satılan kaşar peynirlerinin piyasada hatırı sayılır seviyelerde görülmesi gıda endüstrimizin içinde bulunduğu açmazın en basit örnekleridir. Öte yandan gerek hammaddelerin ve gerekse üretim yerlerinin gereği gibi denetlenememesiyle ilgili olarak yaşanan gıda zehirlenmelerinin ise bir istatistiği bile tutulmamaktadır.

Kanunun sebep olacağı önemli sorunlardan bir diğeri de daha önceki düzenlemelerde olmasına rağmen bu kanunda yer almayan “Sorumlu Yönetici” tanımlaması ve üretim sorumluluğunun gıda işletmecisine bırakılması nedeniyle özellikle Gıda Mühendisliği

mesleğinde yaşanacak olan ciddi işsizlik sorunudur. “Yüzyılın mesleği”, “Avrupa Birliği’ne girildiğinde önemi daha da artacak meslek” avuntularıyla neredeyse bütün üniversitelerimizde açılan Gıda Mühendisliği Bölümü mezunları bu kanun ile gıda ile ilişkilerinin sadece meslek adındaki “gıda”dan ibaret olacağını unutmamalıdır. Gıda üretim, depolama ve satış yerlerindeki her türlü yetkiyi gıda işletmecisine veren kanun, Gıda Mühendislerinin veya ilgili diğer mesleklerin ancak olayı seyretmesine veya daha da kötüsü gıda ile hiç ilgisi olmayan muhasebe kayıtlarını tutmak, çek-senet tahsilatı yapmak gibi işlerle uğraşma durumlarının ortaya çıkmasına sebep olabilecektir.

Son 15 yılda 3 kez Gıda Kanunu hazırlayan Türkiye bu defa Avrupa Birliği veya başka birisi istediği için değil, kendi vatandaşları daha iyi beslensin, kendi ürettiği gıda hammaddeleri daha iyi değerlendirilsin diye bir kez daha Gıda Kanunu yapmalıdır. 5996 Sayılı Kanun bu ülkenin ne **Veteriner Hizmetlerini**, ne **Bitki Sağlığını**, ne **Yem** ve ne de **Gıda** sorunlarını çözebilir. Yol yakınken bu hatadan dönülmeli, mevcut garabet eskiden olduğu gibi 5 ayrı kanun olarak günün gereklerine uygun bir şekilde yeniden düzenlenerek ortadan kaldırılmalıdır. Böylece hem üreticilerin, hem tüketicilerin, hem de ilgili mesleklerin sorunları daha aza indirgenecek, beklentiler daha yüksek seviyede karşılanmış olacaktır. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı da “**oyalanılacak değil**” “**uygulanacak**” bir kanuna imza atmanın haklı gururunu yaşayacaktır.